

МУЗЕЙНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

MUSEUM EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS A MEANS OF FORMING CULTURAL COMPETENCE

У статті зосереджено увагу на доцільності навчання в умовах музейного середовища з погляду компетентнісного підходу (зокрема, формування культурної компетентності). Такий підхід активно застосовується в Чеській Республіці (наприклад, у Національному музеї м. Праги). Автори зазначають, формування основних компетентностей (у т. ч. культурної) зумовлено вимогами Державного стандарту базової середньої освіти, Нової української школи. Освіта у культурній галузі означає володіння культурним спадком місцевого, державного та європейського рівня, усвідомлення його місця у світі.

У статті сказано, що інформація у галузі культури є основою для знання регіонального, загальнодержавного та європейського культурного спадку: вивчення культурних праць, творів мистецтва, архітектури, музики, усвідомлення необхідності їх зберегти. Авторами розкрито можливості культурологічного та компетентнісного підходів до навчання в умовах музейного середовища на прикладі Національного музею м. Праги.

Зазначено, що важливими для щоденного існування є естетичні фактори, учневі слід навчитися висловлювати враження від творів мистецтва, архітектури, літератури та вистав, уміти самовиражатися, використовуючи свої природні здібності. Кожному індивіду важливо вміти проєктувати свої творчі та експресивні погляди на оточуючих, уміти визначати та усвідомлювати соціальну роль культурної діяльності. Творче самовираження особистості в майбутньому позитивно вплине на професійну діяльність. У статті вказано, що надзвичайно важливим є питання створення нових підходів до музейної освіти, цікавим є проведення освітньої діяльності з учнями у стінах музею, створення інтерактивних музеїв у нашій країні на основі моделі наявних за кордоном. Наголошується, що пріоритетну роль у музейній освіті повинні займати інноваційні підходи до навчання, що стимулюють креативність, самовираження, пізнавальну діяльність, критичне мислення, будуються на основі різних підходів до навчання.

Ключові слова: культурна компетентність, компетентнісний підхід до навчання, розвиток особистості, творчі

вміння та навички, музейна освіта, чеські музеї, Національний музей м. Праги.

The article focuses on the expediency of learning in the museum environment from the point of view of the competence approach (in particular, the formation of cultural competence). This approach is actively used in the Czech Republic (for example, in the National Museum of Prague). The authors note that the formation of basic competences (including cultural competence) is conditioned by the requirements of the State Standard of Basic Secondary Education and the New Ukrainian School. Education in the cultural sphere means mastery of the cultural heritage of the local, national and European levels, and awareness of its place in the world.

The article states that information in the field of culture is the basis for knowledge of regional, national and European cultural heritage: studying cultural works, works of art, architecture, music, and awareness of the need to preserve them. The authors reveal the possibilities of cultural and competence-based approaches to learning in the museum environment on the example of the National Museum of Prague.

It is noted that aesthetic factors are important for everyday existence, and students should learn to express their impressions of works of art, architecture, literature, and performances, and be able to express themselves using their natural abilities. It is important for each individual to be able to project their creative and expressive views to others, to be able to identify and understand the social role of cultural activity. Creative self-expression will have a positive impact on professional activities in the future.

The article points out that the issue of creating new approaches to museum education is extremely important, it is interesting to conduct educational activities with students in the museum, to create interactive museums in our country based on the model of those available abroad.

It is emphasised that the priority role in museum education should be given to innovative approaches to teaching that stimulate creativity, self-expression, cognitive activity, critical thinking, and are based on different approaches to teaching.

Key words: cultural competence, competence-based approach to teaching, personal development, creative skills, museum education, Czech museums, National Museum of Prague.

УДК 37.031.2:437.3

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/74.3>

Шевцова Л.С.,

канд. пед. наук,
доцентка кафедри слов'янської
і германської філології та перекладу
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Валенкевич О.В.,

аспірантка кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти,
андрагогіки та управління
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Постановка проблеми. Система освіти України зазнає сьогодні значних змін, висуваються нові вимоги до формування в учнів компетентностей, що знадобляться їм у щоденному спілкуванні. Про це зазначається в Рекомендаціях Європарламенту «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» (2006 р.) [7], зокрема йдеться про обізнаність та можливість виразитися у галузі культури, про розвиток творчого вираження учнів. Важливим є усвідомлення національної культури як

основи для поваги до культурного виявлення інших. Зацікавлення у культурній освіті враховує й творчий підхід та сприяння естетичному розвитку шляхом мистецького вираження [1]. Також у Державному стандарті базової середньої освіти говориться про важливість роботи з учнями в мистецькій галузі, про формування культурної компетентності та творчих здібностей [2]. Тому необхідним і перспективним для освіти є розгляд культурної компетентності в умовах музейного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Основні положення компетентнісного підходу висвітлено вітчизняними науковцями (роботи А. Андреев, В. Болотова, І. Зимньої, В. Калініної, В. Козирьова, К. Колесіної, Н. Кузьміної, Г. Лежнини, А. Маркової, Т. Олійник, Г. Пахомової, О. Пометун, Ю. Рибалко, Г. Руденко та багатьох інших учених). Музейну освіту вивчали німецькі дослідники А. Ліхтварк, А. Рейхвен, Г. Фройденталь та інші, чеські вчені музейної педагогіки Й. Бенеш, В. Коларжікова, Л. Мразова, М. Фрецєрова, П. Шобаньова, В. Юва, Л. Ягошова та інші. Аналіз робіт свідчить, що необхідним є питання розроблення нових концепцій музейної освіти [3; 4; 5], створення інтерактивних музеїв у нашій країні на основі досвіду роботи наявних за кордоном, наприклад, у Чеській Республіці. Цікаво, що університетська освіта цієї країни передбачає магістерську спеціальність музейного педагога, що значно сприяє ефективній роботі музеїв.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. Сучасні наукові праці в Україні ще не повною мірою дослідили можливості музейної освіти, мало зверталися до аналізу позитивного досвіду інших країн. Зокрема, мало дослідженим залишається питання роботи чеських музеїв із школами, невизначено перспективи такої діяльності в Україні.

Метою статті є аналіз стану формування культурної компетентності в умовах музейного середовища в Чеській Республіці (на прикладі роботи Національного музею м. Праги), дати рекомендації українським музейним працівникам з погляду корисних запозичень.

З цією метою пов'язане вирішення таких **завдань**: розглянути базові поняття дослідження; з'ясувати стан формування культурної компетентності відвідувачів Національного музею м. Праги, здійснити дискурс-аналіз текстів (наукових статей, дописів відвідувачів, відео, коментарів тощо); надати рекомендації для формування компетентнісного підходу в умовах музейного середовища в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вимогами НУШ визначено наскрізні вміння для формування *культурної компетентності*: вміння критично та системно мислити; розвиток ініціативи, креативності; вміння володіти емоціями, оцінювати ризики й перспективи діяльності, передбачати рішення, розв'язувати проблеми; вироблення здатності співпрацювати з іншими [6].

Кожен учень повинен сформувати знання й навички обізнаності у сфері культури, навчитися творчо виражатись, про що сказано також у Рекомендаціях Європарламенту «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» (2006 р) [7]. Для цього слід знати культурний спадок місцевого, державного, європейського та

світового рівня, мати уявлення про видатні культурних праць, твори мистецтва, музики, архітектури, сучасної культури, сформувані необхідність їх зберегти [8; 11; 12]. В щоденному спілкуванні важливо застосовувати естетичні фактори, щоб висловити оцінку творів мистецтва, архітектури та вистав, уміти самовиразитися, використовувати свої вроджені здібності [9; 10]. Для учнів важливо усвідомити свої творчі погляди, зіставити їх з думками інших, усвідомлювати соціальні та економічні можливості культурної діяльності. Це вкрай необхідно, адже креативне вираження учня в майбутньому може застосування у професійній діяльності, допоможе йому розвиватися. З цього погляду музейне середовище створює сприятливі умови для розвитку творчих вмінь, розширює світогляд учнів.

Особливості формування культурної компетентності. З метою добирати, рекламувати, застосовувати експонати в навчальному процесі, творчо та науково осмислити їх роль, підготуватися до формування культурної компетентності учнів, у Національному музеї м. Праги проводиться цілеспрямована робота [13; 14]. Для того, щоб дослідити її ефективність, проведено опитування відвідувачів музею. Ставилось за мету перевірити вироблення вмінь та навичок сприймати інформацію культурної галузі, знати про твори мистецтва, висловлювати враження від побаченого. Тому учнів, які відвідали музей, запитували, наскільки їм було цікаво, чи можуть вони розказати про творчість письменника, які картини запам'яталися, які враження від почутих музичних творів, чи можуть учні переказати зміст почутого тощо. Учителів, які супроводжували екскурсії до музею, запитували, чи використано творчий підхід у роботі музейних працівників, чи була змістовною та цікавою розповідь, чи використовувалися воркшопи, чи цікаво було учням тощо. Загалом запропоновано по 10 запитань для учнів та вчителів. Перевірялось формування культурної компетентності за напрямками: 1) уміння усвідомити відомості у галузі культури, 2) вміння висловлювати погляди, 3) вміння творчо самовиражатися. Результати опитування свідчать, що відвідувачі музею значно покращили рівень культурної обізнаності, мали можливість виявити творчість, брали активну участь. Пропонований для розгляду матеріал пов'язаний із шкільною програмою. Зокрема, учні познайомилися з творчістю видатних композиторів, слухали фрагменти музичних творів, ознайомилися з полотнами художників, брали участь у творчій майстерні та ін. Екскурсія проведена у цікавій та доступній формі. Загалом можемо зробити висновки: 1) музейні екскурсії пов'язані з навчальним матеріалом, побудовані з урахуванням розвитку пізнавальної діяльності учнів; 2) учителі зацікавлені з такої роботи, оскільки

учні краще підготовлені до вивчення творчості письменників, композиторів у шкільній програмі; 3) батьки учнів зацікавлені у відвідуванні музею, оскільки учні отримують багато цікавої інформації, творчо розвиваються у музеї.

Отримані дані дослідження свідчать, що формування культурної компетентності активно проводиться в Національному музеї м. Праги. Разом з тим, відбувається формування інших компетентностей (наприклад, інформативної, мистецької, соціальної та ряду інших).

Дискурс-аналіз текстів (наукових статей, дописів відвідувачів, відео, коментарів, бесід) свідчить, що: 1) компетентнісний підхід до навчання в умовах музейного середовища широко застосовується в Чеській Республіці, що підтверджується викладеними на сайті музею пропозиціями екскурсій відповідно до віку учнів та навчальної програми по класах; 2) музей став частиною життя та навчання учнів, учителі та батьки неодноразово були з учнями та пересвідчилися в ефективності роботи музейних працівників; 3) до музейної освіти учні залучені з молодшого шкільного віку, охоче відвідують нові виставки, вважають авторитетними розповіді музейних працівників, розказують про власні враження від ознайомлення з творами мистецтва; 4) на державному рівні підтримується збільшення кількості дитячих музеїв у Чеській Республіці, інтерактивних та креативних вистав. З огляду на це можемо зазначити хороший рівень підготовки музейних працівників Чеської Республіки, доцільність відкриття відповідних спеціальностей в університетській освіті, що варто запозичити в Україні.

Отже, вивчення наукового питання перекоонує у необхідності проведення музейної освіти, оскільки шкільною програмою чеських шкіл передбачається обов'язкове та регулярне відвідування музейних експозицій, виклад матеріалу пов'язаний з шкільною програмою (з образотворчого мистецтва, музики, природознавства, літератури) і на неї спирається, учні готові до такої роботи й охоче її сприймають. Звичайно, перспективним залишається розширення кола наукових питань, експонатів, винесених на розгляд у музеї, постійне оновлення співпраці з школами, регулярне проведення шкільного навчання у музеї. У зв'язку з цим слід надати певні **рекомендації**: 1) активно працювати над переобладнанням наявних музейних експозицій, залучити нові експонати до організації навчальної діяльності у стінах музею; 2) створювати експозиції, що тісно пов'язані із шкільною програмою, активно залучати учнів до відвідування музеїв; 3) заохочувати учнів різних вікових категорій до відвідування музеїв, розробляти нові програми із залученням комп'ютеризації, активної діяльності учнів; 4) запровадити в університетах України підготовку музейних педагогів, підвищувати рівень

кваліфікації музейних працівників, переведення їх на позицію вчителя з екскурсовода.

Висновки. У проведеному дослідженні для формування культурної компетентності враховувалось формування вмінь та навичок: володіти інформацією й аналізувати твори мистецтва, висловлювати власну оцінку та творчо підходити до їх розуміння; самостійно збирати інформацію про твори мистецтва, усвідомлювати їх роль у світовому масштабі; виявляти творчі здібності, використовувати набуту інформацію під час відвідування музею. Сучасні підходи до навчання орієнтують учителя на розвиток творчих здібностей учнів, що є можливим в умовах музейного середовища. Враховуючи недостатнє використання такої діяльності, варто запозичити досвід інших країн, зокрема Чеської Республіки, в університетах якої готують музейних педагогів, передбачена програма співпраці музеїв та шкіл, проводяться уроки в музеях. Аналіз стану формування культурної компетентності в умовах музейного середовища (на прикладі Національного музею м. Праги) свідчить про важливість і необхідність проведення компетентнісного підходу до навчання на основі креативності, інтерактивності, активної співпраці з регіональними та столичними музеями, широкого вивчення культурних здобутків народу.

Подальші **перспективи** у цьому напрямку вбачаємо в дослідженні співпраці школи і музеїв, розроблення відповідних програм, створення методичного забезпечення, залучення музейних експонатів для створення відеоматеріалів, воркшопів, творчих майстерень. Важливим є створення банку навчально-методичних матеріалів з покроковим аналізом інноваційних підходів до формування культурної компетентності учнів в умовах музейного середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Головіна Н. І. Проблема формування культурної компетентності особистості в контексті реформування вищої школи. *Філософські обрії*. № 33. 2015. С. 147–156.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti>
3. Джонсон Р. Б. Культурна компетентність в Україні. *Журнал європейської економіки*. Т. 13. № 3. 2014. С. 236–247.
4. Земан І.О. Музейна педагогіка як засіб формування компетентностей освітньої галузі «Природознавство» в учнів базової школи. *Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка*, 16.02.2024. 223 с.
5. Музейна педагогіка в науковій освіті. *Збірник тез доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 листопада 2019 р., м. Київ – Біла*

Церква: Видавництво «Авторитет» ФОП Курбанова Ю.В., 2019. 242 с.

6. Нова українська школа. Ключові новації в освіті. *Новий закон України «Про освіту»*. URL: https://BOOKLETTE_INFO-ZAKON-2018_PRESS.pdf (mon.gov.ua)

7. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_9_75#Text

8. Рибалко Ю. В. Компетентнісний підхід у науково-педагогічній літературі. *Педагогіка вищої та середньої школи*. № 35. 2012. С. 385–394.

9. Терно С., Турченко Г. Музейна педагогіка як емоційно-ціннісний полюс історичної освіти. *Матеріали доповідей Міжнародної наукової конференції (м. Львів, ЛНУ імені Івана Франка, 21.09.22)*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2023. С. 91–97.

10. Удовиченко І. Принципи музейної педагогіки в період переосмислення ролі музею в суспільстві. *Музейна педагогіка в науковій освіті. Збірник тез доповідей учасників I Всеукраїнської науково-практичної конференції*. м. Київ – Біла Церква: Видавництво «Авторитет». 2019. С. 99–110.

11. Швидун Л.Т., Виноградова О.М. Наступність у НУШ як передумова забезпечення якісної освіти. *Інноваційна педагогіка. Випуск 49. Том 2*. 2022. С. 20–22.

12. Щетиніна Л. В., Рудакова С. Г., Кравець О. В. Сутність крос-культурної компетентності: від теорії до практики. *Ефективна економіка*. 2017. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5537>.

13. Muzejní komplex Národního muzea. URL: <https://www.nm.cz/navstivte-nas/objekty/muzejni-komplex-narodniho-muzea>

14. Národní muzeum v Praze. URL: <https://prague.org/cs/narodni-muzeum>